

«ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ» ԱՄԽԱԶՐԱՇՆԱՅԻՆ ՀԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հայկ Քոչարյան

Բանալի բառեր՝ *Իսլամական պետություն, ածխաջրածնային պաշարներ, ենթակառուցվածքներ, խողովակաշարեր, նավթ, գազ, Սիրիա, Իրաք*

Հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել «Իսլամական պետություն» կազմակերպության (ԻՊ) վերահսկողության տակ գտնվող տարածքներում ածխաջրածնային պաշարներն ու դրանք սպասարկող ենթակառուցվածքները¹ և վաճառքի շուկան:

2014 թ. հունիսի 29-ին ԻՊ-ը հայտարարեց իր վերահսկողության տակ գտնվող տարածքներում խալիֆայության ստեղծման մասին²: ԻՊ-ի հետագա ռազմական ակտիվությունը և հարձակումները հնարավորություն տվեցին նրան ընդլայնելու իր տարածքները՝ ընդգրկելով Սիրիայի հարավ-արևելքի և Իրաքի հյուսիս-արևմուտքի նշանակալի հատվածներ:

Հետազոտության արդյունքները ներկայացնելու համար անհրաժեշտ է առանձին անդրադարձ կատարել ԻՊ-ի վերահսկողության տակ անցած սիրիական և իրաքյան տարածքներում առկա ածխաջրածնային պաշարներին (նավթ և գազ), սպասարկող ենթակառուցվածքներին (խողովակաշարեր, վերամշակման գործարաններ և պոմպակայաններ) և ստեղծված «սև շուկային»:

---

¹ Հոդվածում քննարկվում են միայն վերամշակման գործարանները և մայրուղային խողովակաշարերը, քանի որ տեղեկատվության բացակայության պատճառով հնարավոր չէ ուսումնասիրել ավելի փոքր միավոր հանդիսացող բաշխիչ ցանցերի կարգավիճակը:

² *كلمة للشیخ المجاهد أبی محمد العدنانی الشامی بعنوان - هذا وعد الله إعلانی قیام الخلافة الإسلامیة*

<https://www.youtube.com/watch?v=y9E0EjCEqY>

1. Նավթային պաշարներ

Սիրիական հատված

Սիրիայի հետազոտված նավթային հանքավայրերը, հիմնականում, գտնվում են երկրի արևելյան շրջաններում՝ իրաքյան սահմանի երկարությամբ և կենտրոնում՝ Հոմս քաղաքից դեպի արևելք (տե՛ս հավելվածում քարտեզ 1)³:

ԻՊ-ը վերահսկում է Դեյր Ալ-Զուրի շրջանում գտնվող սիրիական ամենախոշոր Ալ-Օմար⁴ և Ալ-Թանաք նավթային հանքավայրերը⁵: Ալ-Օմար նավթավայրի արտադրողականությունը գնահատվում է մոտ 75 հազ. տակառ/օր⁶, իսկ Ալ-Թանաք նավթավայրինը՝ համապատասխանաբար մոտ 18 հազ. տակառ/օր⁷: Այս նավթավայրերը նախկինում գտնվում էին

---

³ Պետք է նշել, որ 2010թ. «ԱՄՆ Երկրաբանական հետազոտություն» (USGS) կազմակերպության զեկուլցի համաձայն Լևանտի ավազանում առկա են խոշոր նավթային և գազային չուսումնասիրված պաշարներ: Նավթային պաշարները ավելի մոտ են գտնվում սիրիական տարածքային ջրերին, իսկ գազային պաշարները՝ Իսրայելի տարածքային ջրերին: Ավելի մանրամասն տե՛ս՝ USGS Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, March 2010, <http://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁴ Rebels take largest Syria oilfield: activists, 22 November 2013, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/11/rebels-take-largest-syria-oilfield-activists-20131123151912731899.html> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁵ Hadid D., Islamic State Militants Seize Syria's Al-Tanak Oil Field, 7 April, 2014 http://www.huffingtonpost.com/2014/07/04/islamic-state-al-tanak-oil-field_n_5557935.html (մուտք՝ 12.09.2014):

⁶ Abdelaziz S., Group: ISIS takes major Syrian oil field, 3 July, 2014 <http://edition.cnn.com/2014/07/03/world/meast/syria-isis-oil-field> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁷ Սույն տվյալը ներառում է նաև հարակից նավթահորերի հզորությունները և հաշվարկված է 2006թ. դրությամբ, քանի որ լուրջ ներդրումներ հայտնի չեն այդ հանքավայրը ընդլայնելու վերաբերյալ, ապա կարելի է կիրառել այս տվյալը միայն մոտավոր հաշվարկի համար: Ավելի մանրամասն տե՛ս The Changing Dynamics of Energy in the Middle East, in Two Volumes, ed by Greenwood Publishing Group, 2006, p. 308.

սիրիական պետությանը պատկանող Ալ-Ֆուրատ նավթային ընկերության տնօրինության տակ:

Մինչև ԻՊ-ի տիրապետության տակ անցնելը Ալ-Օմարի հանքավայրը գտնվում էր Ջաբհաթ Ալ-Նուսրայի զինյալների վերահսկողության տակ, որոնք մոտ 10 հազ. տակաո/օր տրամադրում էին «տեղական ինքնավարության» մարմիններին, մինչդեռ, հարակից գյուղերի (Դառնաջ, Սուվայդան, Ջազիրա, Ալ-Ջուրզի, Ալ-Տայանա, Ջայբան և Ալ-Հավայիջ) աշիրեթների (ցեղերի) ներկայացուցիչները հանքավայրի հարավ-արևելյան հատվածից արդյունահանում էին մոտ 12 հազ. տակաո/օր, իսկ հարակից Շուհայլ քաղաքի ընտանիքներին բաժին էր հասնում մոտ 10 հազ. տակաո/օր, որը արդյունահանվում էր հանքավայրի արևմտյան հատվածից: Ամենաազդեցիկ ընտանիքներից կարելի է առաձնացնել Ալ-Սայադների ընտանիքը՝ 4 հազ. տակաո/օր, Ալ-Միզաալ ընտանիքը՝ 3,5 հազ. տակաո/օր և Ալ-Ֆայադ ընտանիքը՝ 1 հազ. տակաո/օր արդյունահանելու իրավունքով⁸:

Դամասկոսի իշխանությունից դուրս մնալով՝ նույն ճակատագրին է արժանանում նաև Ալ-Թանաթ հանքավայրը և բաժանվում է տեղական աշիրեթների և ընտանիքների ազդեցության գոտիների միջև, ինչպես նաև տարբեր զինյալ խմբավորումների միջև (Ահրար Ալ-Շամ, Ահլ Ալ-Ասար, Ջաֆար Ալ-Տայարի ջոկատ և այլն): Ալ-Թանաթ հանքավայրի զգալի հատվածը գտնվում է Ալ-Ղառանիջ աշիրեթի վերահսկողության տակ: Այս հանքավայրը շահագործող հիմնական ընտանիքներ են Ալ-Բահր՝ 4 հազ. տակաո/օր, Ալ-Նահր՝ 1,5 հազ. տակաո/օր, Ալ-Օմար՝ 1,5 հազ. տակաո/օր, և Ալ-Դուլայմի՝ 2 հազ. տակաո/օր մասնաբաժնով: Այս հանքավայրի խոշոր արդյունահանող է նաև

⁸ Մանրամասն տե՛ս

Համիդ Չաալանը, որի նավթահորերից արդյունահանվում է մոտ 2,5 հազ. տակառ/օր և այլն⁹:

Ամբողջական պատկեր ստանալու համար նշենք, որ Դեյր Ալ-Չուրի շրջանում ԻՊ-ը վերահսկում է նաև Ալ-Խարատ, Ալ-Վարդ, Ալ-Թայիմ և Ալ-Չաֆրա նավթի հանքավայրերը¹⁰: Մակայն հաշվի առնելով այդ շրջաններում ԱՄՆ գլխավորած միջազգային կոալիցիոն ուժերի ռազմական գործողությունները¹¹ և տեղեկատվության պակասն՝ արդյունահանվող նավթի վերաբերյալ, կարելի է ենթադրել, որ այս նավթավայրերի հանքահորերը կա՛մ քանդվել են և ենթակա չեն շահագործման, կա՛մ էլ շահագործվում են նվազագույն ծավալով և փոքր տոկոս են կազմում ԻՊ-ի վերահսկողության տակ գտնվող նավթահորերից արտահանվող նավթի ընդհանուր պատկերում:

Անդրադառնալով Սիրիայի կենտրոնում՝ Հոմս քաղաքից դեպի արևելք գտնվող նավթի հանքավայրերին՝ պետք է նշել, որ նավթի արդյունահանումն այս հատվածում նույնպես տեղի է ունենում ընդհատումներով՝ պայմանավորված կենտրոնական իշխանությունների, զինյալ խմբավորումների և ԻՊ-ի կողմնակիցների միջև ընթացող ռազմական գործողություններով, որոնց արդյունքում այս տարածքները հաճախակի ձեռքից ձեռք են անցնում¹²:

Ամփոփելով սիրիական տարածքներում ԻՊ-ի վերահսկողության տակ գտնվող նավթային պաշարների

⁹ Նույն տեղում:
¹⁰ The Oil Weapon in Syria, The Report of Syria Network For Human Rights, 17 September 2014 http://sn4hr.org/public_html/wp-content/pdf/english/Oil_fields.pdf (մուտք՝ 18.10.2014):
¹¹ U.S. led coalition warplanes attack oil sites in Deir Ezzor, <http://syriahr.com/en/2014/11/u-s-led-coalition-warplanes-attack-oil-sites-in-deir-ezzor/> (մուտք՝ 22.11.2014):
¹² The regime troops take control over an oil well in Homs, 24 October, 2014, <http://syriahr.com/en/2014/10/the-regime-troops-take-control-over-an-oil-well-in-homs/> (մուտք՝ 28.10.2014):

վերլուծությունը՝ կարելի է եզրակացնել, որ սիրիական նավթային հանքավայրերը, հիմնականում, գտնվում են ԻՊ-ի և նրանց հետ դաշնակցած ուժերի վերահսկողության տակ և շահագործվում են վերջինների կողմից: Սակայն հաշվարկները ցույց են տալիս, որ, ընդհանուր առմամբ, արդյունահանվում է մոտավորապես 75-78 հազ. տակաո/օր (Ալ-Օմար 45-50 հազ. տակաո/օր, Ալ-Թանաք 20-25 հազ. տակաո/օր և մոտավորապես 2-3 հազ. տակաո/օր այլ հանքավայրեր), ինչը կազմում է նախապատերազմյան Սիրիայի արտահանման ծավալների մոտ 19,5%-ը¹³:

Իրաքյան հատված

Իրաքի հետազոտված նավթային պաշարները 2013թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմել են 144 մլրդ տակաո¹⁴: Իրաքյան հիմնական ածխաջրածնային պաշարները կենտրոնացված են երկրի հարավային շիաբնակ շրջաններում և քրդաբնակ հյուսիսում: Սակավաթիվ պաշարներ էլ գտնվում են սուննիաբնակ տարածքներում՝ երկրի կենտրոնում: Ածխաջրածնային պաշարները ձգվում են Իրաքի արևելյան սահմանագծի երկայնքով: Հետազոտված պաշարների մոտ 60 %-ը գտնվում է Իրաքի հարավում, իսկ 17 %-ը հյուսիսում՝ Քիրքուքի, Մոսուլի և Խանակիհի շրջակայքում, որոնց հանդեպ վերահսկողությունը պարբերաբար առճակատման պատճառ է դառնում քրդական ուժերի, ԻՊ-ի զինյալների և այլ խմբավորումների միջև¹⁵:

---

¹³ Սիրիայում նավթի արդյունաբերության միջին տվյալները 2008-2010թթ. ժամանակահատվածում կազմում է տարեկան 400 հազ. տակաո/օր: Տե՛ս ԱՄՆ Էներգետիկ Տեղեկատվության Ազգային կենտրոնի տվյալները Սիրիայի վերաբերյալ <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=sy>: (մուտք՝ 12.09.2014):

¹⁴ Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.02.2015):

¹⁵ Մանրամասն տե՛ս Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.02.2015):

ԻՊ-ին 2014թ. հունիսյան առաջիադացումն իրաքյան ճակատում հնարավորություն տվեց նվաճել Մոսուլը և հարակից տարածքները, ինչն իր հերթին խոչընդոտներ ստեղծեց Իրաքի հյուսիսում (բացառությամբ Իրաքի Քրդստանի) նավթարդյունաբերության ոլորտում: ԻՊ-ի առաջիադացումն իրաքյան ճակատում մասնակիորեն խոչընդոտեց նավթարդյունաբերությանը Իրաքի Քրդստանում և շփման գիծը բավականին մոտեցրեց վերջինների վերահսկողության տակ գտնվող նավթավայրերին:

Իրաքյան ճակատում հուլիսյան հաջողությունների արդյունքում ԻՊ-ը վերահսկողություն սահմանեց մի շարք փոքր և միջին նավթային հանքավայրերի վրա, որոնցից կարելի է առանձնացնել Աջիլի (500 մլն. տակառ)¹⁶, Համրինի¹⁷, Կայառայի, Բալադի, Այն Զահալի, Բաթմայի և Նաջմայի հանքավայրեր¹⁸: Հետագայում ԱՄՆ ղեկավարած միջազգային կոալիցիայի օդային հարվածների արդյունքում վերոնշյալ հանքավայրերի հիմնական մասը ունեցանք կործանվեց և դուրս մնաց շահագործումից: ԱՄՆ Էներգետիկայի տեղեկատվական գործակալության՝ Իրաքի վերաբերյալ զեկույցի համաձայն՝ ունեցանք կործանություններից հետո ԻՊ-ի նավթարդյունաբերական հզորություններն Իրաքում կազմում են

---

¹⁶ Barich A., ISIL's change of heart?, 12 November 2014
<http://www.energynewsbulletin.net/storyView.asp?StoryID=826938572>: Տե՛ս նաև
Marcel V., ISIS and the Dangers of Black Market Oil, 21 July 2014,
<http://www.chathamhouse.org/expert/comment/15203#sthash.8TFSFV5h9.dpuf> (մուտք՝
10.12.2014):

¹⁷ 2009թ. Իրաքի իշխանություններն ավարտեցին մեծ ներդրումային ծրագիրը Համրինի հանքավայրում, որի հզորություններն այդ ժամանակ գնահատվում էին 276 մլն. տակառ: Ավելի մանրամասն տե՛ս

عبد الله أحمد, تأهيل حقل عجيل النفطي في صلاح الدين, 14.06.2009

<http://www.iraqhurr.org/content/article/1753984.html>, (մուտք՝ 10.12.2014):

¹⁸ Roggio B., ISIS advances on oil fields in Salahaddin, Diyala, June 26, 2014,
http://www.longwarjournal.org/threat-matrix/archives/2014/06/isis_advances_on_oil_fields_in.php (մուտք՝ 12.09.2014):

մոտ 15 հազ. տակառ/օր¹⁹: Զեկույցում նշվում է նաև, որ ԻՊ-ի տնօրինության տակ է գտնվում մոտ 3 մլն տակառ նավթ, որը վերջինները բռնագավթել են իրենց վերահսկողության տակ անցած նավթային ամբարներից, նավթամուղներից և պումպակայաններից²⁰:

2015 թ. հունվար-փետրվար ամիսներին Իրաքի հյուսիսում ԻՊ-ի զինյալների և իրաքյան իշխանությունների միջև ռազմական գործողությունների ակտիվացման արդյունքում ձեռքից ձեռք էին անցնում Խարազի նավթային հանքավայրը և օժանդակ ենթակառուցվածքները, ինչի արդյունքում այդ հանքավայրի շահագործման հզորությունները հասել են նվազագույնի²¹: Խարազի նավթային հանքավայրի հզորությունները գնահատվում են 30 հազ. տակառ/օր²²:

2. Գազային ռեսուրսներ

Սիրիական հատված

Սիրիական գազային հանքավայրերը, ինչպես նաև նավթայինները, հիմնականում, գտնվում են երկրի արևելյան և կենտրոնական հատվածներում: Սակայն, ի համեմատություն նավթային ոլորտի, գազային ոլորտը Սիրիայում ավելի քիչ է տուժել ընթացող սիրիական ճգնաժամից: Բնական գազի

---

¹⁹ Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, p. 6 <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.02.2015):

²⁰ Նույն տեղում:

²¹ ISIS Targets Kurdish Forces in Iraq, Seizes Oil Station, <http://english.al-akhbar.com/node/23522>, հմ. Al-Najar K., Lando B., Workers, oil field survive IS assault, Iraq Oil Report, 3 February, 2015, http://www.iraqoilreport.com/news/workers-oil-field-survive-assault-14023/?utm_source=IOR%20Email%20Update%20Subscribers (մուտք՝ 05.02.2015):

²² Տես աղյուսակ 1, Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, p. 5, <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.02.2015):

արդյունահանումը նախաճգնաժամային տվյալների հետ համեմատ ընկել է մոտ 30%-ով²³: Պետք է նշել, որ սիրիական գազը օգտագործվում է բացառապես ներքին սպառման շուկայում: Արդյունահանված գազի սպառողներն են ինչպես մասնավոր սեկտորը, այնպես էլ էլեկտրաէներգիայի ստացման կայանները²⁴:

Դեռևս 2008թ. Սիրիան սկսել էր գազի ներմուծումը «Արաբական գազային խողովակաշարով», սակայն սիրիական ճգնաժամի սրացումից ի վեր՝ վերոհիշյալ խողովակաշարը հաճախակի դառնում էր տարբեր խմբավորումների համար թիրախ, ինչի արդյունքում սիրիական հատվածը չի շահագործվում:

Ի տարբերություն նավթային ենթակառուցվածքների հանդեպ վերահսկողության՝ ԻՊ-ը վերահսկում է սիրիական գազային ենթակառուցվածքների չնչին հատվածը: Մասնավորապես, Ջարհաթ Ալ-Նուսրայի և ԻՊ-ի միջև 2014թ. մայիսյան բախումների արդյունքում վերջիններին հաջողվեց իրենց վերահսկողության տակ վերցնել Քոնիքոյի գազի վերամշակման կայանը²⁵, որը գտնվում է Դեյր Ալ-Չուրից մոտ 20 կմ դեպի արևելք և գազ է մատակարարում Հոմս քաղաքում գտնվող էլեկտրակայաններին: Սակայն ԱՄՆ գլխավորած կոալիցիայի օդային հարվածների

²³ Stu Cordesman A. H., Syria and the Least Bad Option: Dealing with Governance, Economics, and the Human Dimension, February 24, 2014, http://csis.org/files/publication/140224_Syria_and_the_Least_Bad_Option_Report.pdf (մուտք՝ 12.09.2014):

²⁴ Տե՛ս ԱՄՆ Էներգետիկ Տեղեկատվության Ադմինիստրացիայի տվյալները Սիրիայի վերաբերյալ <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=sy>: (մուտք՝ 12.09.2014):

25 داعش يسيطر على معمل غاز "كونيكو" في دير الزور

<http://www.alarabiya.net/ar/arab-and-world/syria/2014/05/09/%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-%D9%8A%D8%B3%D9%8A%D8%B7%D8%B1-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D9%85%D8%B9%D9%85%D9%84-%D8%BA%D8%A7%D8%B2-%D9%83%D9%88%D9%86%D9%8A%D9%83%D9%88-%D9%81%D9%8A-%D8%AF%D9%8A%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D8%B1.html> (մուտք՝ 10.05.2014):

արդյունքում այս կայանը նույնպես մասնակի ուժեղացվել է, սակայն շարունակում է շահագործվել²⁶։

Գազային ենթակառուցվածքների, այդ թվում նաև հանքավայրերի հանդեպ ԻՊ-ի պակաս հետաքրքրվածության պաճառներից նախ պետք է առանձնացնել այն հանգամանքը, որ գազի արդյունահանումն, ի տարբերություն նավթի մշակման, որը հնարավոր է իրականացնել տնայնական եղանակով, պահանջում է ինչպես մասնագիտական պատրաստվածություն, այնպես էլ մասնագիտական սարքավորումների առկայություն, որոնք չկան ԻՊ-ի տրամադրության տակ։

Իրաքյան հատված

Իրաքը հետազոտված գազային պաշարներով աշխարհում զբաղեցնում է 12-րդ տեղը²⁷։ Երկրի հիմնական պաշարները (մոտավորապես 60%) կենտրոնացած են հարավում։ Հյուսիսում գտնվող գազային հանքավայրերից կարելի է առանձնացնել Աջիլի, Բայ Հասանի, Ալ-Մանսուրիյայի և Աքասի հանքավայրերը, որոնք առնչվում են ԻՊ-ի վերահսկողության և ազդեցության գոտիներին։

ԻՊ-ի ազդեցության գոտում գտնվող իրաքյան հատվածի գազային ենթակառուցվածքները նույնպես հայտնվել են ռազմական բախումների ակտիվ շրջանում և գրեթե չեն շահագործվում²⁸՝ չապահովելով ֆինանսական ներհոսքեր դեպի ԻՊ-ի գանձարան։ ԻՊ-ի ներկայությունն այս տարածքներում նաև

---

²⁶ Darwish M., IS-held oil fields in Syria targeted by international coalition's strikes September 30, 2014, <http://aranews.net/2014/09/held-oil-fields-syria-targeted-international-coalitions-strikes/> (մուտք՝ 12.11.2014)։

²⁷ Mohamed Salih M.A., *Economic Development and Political Action in the Arab World*, Routledge, 2014, p 83.

²⁸ Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, p. 15 <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.02.2015)։

հնարավորությունից զրկում է Իրաքի իշխանություններին և իր գործընկերներին արդյունահանել այդ հանքավայրերը:

3. Ենթակառուցվածքներ

Խողովակաշար

ԻՊ-ի վերահսկողության տակ անցած սիրիական և իրաքյան աշխաջրածնային ենթակառուցվածքները կարելի է դասակարգել երկու տեսակի՝ տեղական և միջազգային (միջպետական) նշանակության:

Տեղական նշանակության խողովակաշարեր են հիմնականում սիրիական հատվածի համապատասխան ենթակառուցվածքները, որոնք ի սկզբանե նախատեսված էին երկրի ածխաջրածնային հանքավայրերից հույսքը վերամշակման գործարաններ և տերմինալներ հանձնելու համար: Խոսքը Դեյր Ալ-Զուրի մուհաֆազայի՝ նահանգի (Ալ-Օմար, Ալ-Թանաթ և այլն) և երկրի հյուսիս-արևելյան՝ հիմնականում քրդաբնակ Ալ-Հասաբայի նահանգի ածխաջրածնային հանքավայրերը սպասարկող նավթի և գազի խողովակների մասին է: Դրանք բոլորն էլ հույսքը մատակարարում էին Հոմսի ու Բանիասի վերամշակման գործարաններ և Լաթակիայի ու Տարտուսի տերմինալներ:

Սիրիական նավթային հիմնական խողովակաշարերից մեկը սկսում է երկրի հյուսիս-արևելյան ալ-Մալիքիյա շրջանից, անցնում է Ալ-Ռակկայի նահանգով դեպի Հոմսի վերամշակման գործարան, այսպիսով՝ Տարտուս²⁹:

²⁹ «Հիմնական նավթամուղը» Քարա Շուկ նավթային հանքավայրից ձգվում է մինչև Տարտուս մոտ 663 կմ: Հզոր.՝ 250 հազ. տակառ/օր, խողովակների տրամաչափ.՝ 18" և 28": Խողովակաշարերին վերաբերող տվյալները վերցված են http://www.theodora.com/pipelines/middle_east_oil_gas_products_pipelines_map.html կայքից (մուտք՝ 12.09.2014):

Մյուս նավթամուղը Դեյր Ալ-Զուրի նահանգի հանքավայրից հունքը Թադմուրի շրջանով մատակարարում է դեպի Հունս՝ միանալով ընդհանուր ցանցին: Այս նավթամուղը Քիրքուք-Բանիաս-Տրիպոլի (Բանիաս-Հադիսա)³⁰ խողովակաշարի մի հատվածն է: Պետք է նշել, որ Քիրքուք-Բանիաս-Տրիպոլի խողովակաշարի իրաքյան հատվածը դեռ 2003թ. ԱՄՆ ղեկավարած կոալիցիոն ուժերի՝ Իրաք ներխուժման ժամանակ ավերածությունների էր ենթարկվել ռազմական գործողությունների արդյունքում³¹ և չի շահագործվում:

Դեյր Ալ-Զուրի նահանգի մյուս նավթամուղը Ալ-Թալիս հանքավայրից ձգվում է T2 պոմպակայան³², վերջինս սպասարկող կայան է նաև Բանիաս-Հադիսա խողովակաշարի համար:

Միրիական գազատարերի հիմնական երկու ճյուղերը նախատեսված են համապատասխանաբար Ալ-Հասաքա նահանգից (Թիշրինի հանքավայր) և Դեյր Ալ-Զուրի նահանգից (Ալ-Օմարի հանքավայր) ածխաջրածնային հումքերը երկրի արևմտյան հատված տեղափոխելու համար և արտադրական հզորությունները և ջերմաէլեկտրակայանները սպասարկելու համար, այդ թվում նաև Դամասկոսը սպասարկող ենթակառուցվածքները (Նասերիյա և Թիշրինի էլեկտրակայանները):

Միրիական տարածքով անցնող միակ միջազգային կարգավիճակ ունեցող գազամուղը «Արաբական գազամուղն» է, որը սկիզբ է առնում եգիպտական Արիշից և Հորդանանի տարածքով հասնում է սիրիական Հունս: Հետագայում

³⁰ Երկար.՝ 890 կմ, հզոր.՝ 1400 հազ. տակառ/օր, խողովակների տրամաչափ.՝ 12" և 16":

³¹ Dinucci M., Oil and Pipeline Geopolitics: The US-NATO Race for Syria's Black Gold, Global Research, April 07, 2013, <http://www.globalresearch.ca/oil-and-pipeline-geopolitics-the-us-nato-race-for-syrias-black-gold/5330216> (մուտք՝ 12.09.2014):

³² Երկար.՝ 92 կմ, հզոր.՝ 100 հազ. տակառ/օր, խողովակների տրամաչափ.՝ 30":

պլանավորված էր նաև շարունակել խողովակաշարը դեպի Թուրքիա³³։ Այս գազամուղի սիրիական հատվածը չի շահագործվում, քանի որ հաճախակի դառնում է տարբեր զինյալ խմբերի հարձակման թիրախ։

Միջազգային նշանակության խողովակաշարեր են, հիմնականում, Իրաքի տարածքով անցնողները։ Այս շարքում է Իրաք-Թուրքիա նավթամուղը, որը Քիրքուքից ձգվում է մինչև թուրքական Ջեյհան և նախատեսված էր հիմնականում հյուսիս իրաքյան նավթի արտահանման համար, սակայն 2014թ. ԻՊ-ի զինյալների ռազմական գործողությունների արդյունքում Քիրքուք-Ֆիշխաբուր հատվածը չի գործում, և նավթամուղը լցվում է հիմնականում քրդական տարածքներից արտահանվող նավթով³⁴։

Իրաքյան «Ռազմավարական նավթամուղն» ամբողջացնում է ներիրաքյան ցանցը, որը նախատեսված է նաև լրացնելու արտահանման համար նախատեսված խողովակաշարերի չբավարարող հզորությունները (օրինակ՝ Իրաք-Թուրքիա նավթամուղ)։ Այս նավթամուղը Ծոցի հանքավայրերը Հադիսայով կապում է Քիրքուքի վերամշակման գործարանի հետ։ «Ռազմավարական նավթամուղը» երկկողմանի է, որի ծավալները գնահատված են 800 հազ. տակաո/օր³⁵։ Սակայն շահագործվում է Բասրա-Քերբալա հատվածը, որը հումք է մատակարարում Բաղդադի վերամշակման գործարաններին, մնացած հատվածը չի շահագործվում կապված ԻՊ-ի ռազմական ակտիվության հետ։

Սույն հետազոտության համատեքստում իրաքյան ածխաջրածնային ենթակառուցվածքներից կարևոր է նաև

³³ Country Analysis Brief: Syria, US Energy Information Agency, February 18, 2014, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=SY> (մուտք՝ 12.09.2014)։

³⁴ Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, p. 9 <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.05.2015)։

³⁵ Նույն տեղում։

Քիրքուք-Բասրա խողովակաշարը, որը նախատեսված է պատրաստի նավթարդյունաբերական մթերքի տեղափոխման համար: Այս խողովակաշարը Քիրքուքի, Բայջիի և Հադիսայի նավթավերամշակման գործարանները կապում է Բասրայի հետ: Ըստ էության, այս խողովակաշարը նույնպես հատվածաբար է շահագործվում, քանի որ Հադիսայի վերամշակման գործարանը Անբարի նահանգում ԻՊ-ի և իրաքյան ուժերի միջև ռազմական բախումների արդյունքում ավերակների է վերածվել:

Վերամշակման հզորություններ

Միրիայի տարածքում գործում է երկու վերամշակման գործարան. մեկը՝ ծովափնյա Բանիասում (125 հազ. տակառ/օր)³⁶, իսկ մյուսը՝ Հոմսում (120 հազ. տակառ/օր)³⁷:

Բանիասի հզորությունները շահագործվում են բնականոն ռեժիմով, քանի որ գտնվում են համեմատաբար ավելի անվտանգ գոտում՝ սիրիական կառավարական ուժերի վերահսկողության տարածքում, ինչը չի կարելի ասել Հոմսում գտնվող հզորությունների մասին: Վերջինները շահագործվում են մասնակիորեն, քանի որ մոտ են Դամասկոսի և ԻՊ-ի շփման գծին և հաճախակի հարձակումների թիրախ են դառնում:

Հոմսի վերամշակման գործարանը հանգուցային նշանակություն ունի ածխաջրածնային հումքի բաշխման սիրիական ցանցում: Այստեղից ցանցը ճյուղավորվում է դեպի Հալեպի շրջան և միջերկրածովյան Բանիաս, Լաթակիա և Տարտուս հանգույցները:

---

³⁶ Մանրամասն տե՛ս <http://abarrellull.wikidot.com/banias-refinery> (մուտք՝ 12.11.2014):

³⁷ Մանրամասն տե՛ս <http://abarrellull.wikidot.com/homs-refinery> (մուտք՝ 12.11.2014):

2008թ. սիրիական իշխանությունները համաձայնագիր էին կնքել Չինական Ազգային Նավթային Գործակալության (CNPC) հետ Դեյր Ալ-Ջուրի նահանգի Աբու Խաշաբ վայրում՝ 100 հազ. տակաո/օր (5 մլն. տոն/տար) հզորությամբ նոր վերամշակման գործարան կառուցելու վերաբերյալ³⁸: Սակայն սիրիական ճգնաժամի սրման և Դեյր Ալ-Ջուրի նահանգում զինյալ խմբավորումների հետ բախումների պատճառով այս նախագծի իրականացումը դադարեցվեց³⁹:

Ի տարբերություն նավթավերամշակման ոլորտի՝ սիրիական գազի վերամշակման ենթակառուցվածքները գրեթե չեն վնասվել⁴⁰ և շարունակում են շահագործվել, չնայած այն հանգամանքին, որ գտնվում են ԻՊ-ի և նրան դաշնակցած աշխրեթների վերահսկողության տակ: Դեռ 2013թ. սիրիական խոշոր գազամշակման կայաններից Ալ-Տաբիան (12,95 մլն մ³/օր)⁴¹, որը հայտնի է նաև Քոնիքո անվամբ, անցել էր Ջաբհաթ Ալ-Նուսրայի զինյալների ձեռքը⁴², սակայն հետագայում վերանվանվեց Աբու Օմար Ալ-Շիշանիի կողմից և անցավ ԻՊ-ի ենթակայության տակ⁴³:

³⁸ CNPC reaches two agreements with the Ministry of Petroleum & Mineral Resources of Syria, 07 April 2008, <http://www.cnpc.com.cn/en/nr2008/201211/751131af392a4ea18a222c97b76fb4eb.shtml> (մուտք՝ 12.09.2014):

³⁹ Country Analysis Brief: Syria, US Energy Information Agency, February 18, 2014, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=SY> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁴⁰ Ալ-Տաբիա գործարանը մասնակի ուրբահարվել էր ԱՄՆ գլխավորած կոալիցիոն ուժերի գործողությունների ընթացքում: Մանրամասն տե՛ս US-led Syria strikes on IS hit entrance to main gas plant: NGO, 28 September 2014, <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Sep-28/272296-us-led-syria-strikes-on-is-hit-entrance-to-main-gas-plant-ngo.ashx#axzz3Ee82gxQv> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁴¹ Ministry Of Petroleum & Mineral Resources, Syrian Arab Republic, Public Private Partnership, October. 2009 <http://www.syrianppconference.org/sp/HEEngSufianAlAlao.pdf> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁴² Syria - Conoco Gas Plant under jihadist hands 22/11/13, http://www.liveleak.com/view/?i=0c6_1385242954#3tmp9BWQ9MoDLGt6.99 (մուտք՝ 12.09.2014):

07/03/2014؟ ولمن يذهب النفط السوري...! محمد بلوط

Դեյր Ալ-Ջուրի նահանգի մյուս խոշոր Ալ-Օմարի գազամշակման կայանը (5մլն մ³/օր)⁴⁴ նույնպես գտնվում է ԻՊ-ի վերահսկողության տակ:

Սիրիական մյուս երկու՝ Հայանի և Էրլայի գազամշակման կայանները, որոնք տեղակայված են Հոմսի նահանգում, սիրիական ճգնաժամի ընթացքում պարբերաբար ձեռքից ձեռք են անցնում⁴⁵ և, չնայաց այդ հանգամանքին, դրանց շահագործումը շարունակվում է:

Պաշտոնական Դամասկոսի կախվածությունը գազային ենթակառուցվածքից (Էլեկտրակայանների հիմնական վառելիքը գազն է) ստիպում է վերջինին դրանց համար պայքարում խուսափել ծանր մարտերից, ինչից էլ օգտվում են զինյալները: Արդյունքում գրանցվում են դեպքեր, երբ մարտնչող կողմերը համաձայնության են գալիս և, օրինակ զինյալների վերահսկողության տակ գտնվող գազամշակման կայանից գազը մատակարարվում է իշխանություններին ենթակա էլեկտրա- և ջերմակայաններին⁴⁶:

ԻՊ-ի զինյալների վերահսկողության տակ է գտնվում նաև սիրիական խողովակաշարերի ցանցում հանգուցային T2 պոմպակայանը⁴⁷:

<http://assafir.com/Article/1/359211> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁴⁴ Ministry of Petroleum & Mineral Resources, Syrian Arab Republic, Public Private Partnership, October. 2009

<http://www.syrianpppconference.org/sp/HEEngSufianAlAlao.pdf> (մուտք՝ 12.10.2014):

⁴⁵ Syrian army regains control of oil wells captured by Islamic State, 06 November 2014
<https://www.middleeastmonitor.com/news/middle-east/15131-syrian-army-regains-control-of-oil-wells-captured-by-islamic-state> (մուտք՝ 08.11.2014):

⁴⁶ Butter D., Fueling Conflict: Syria's War for Oil and Gas, 2 APRIL 2014,
<http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=55195> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁴⁷ محمد بلوط، من ينتج النفط السوري... ولمن يذهب ثمنه؟ 07/03/2014
<http://assafir.com/Article/1/359211> (մուտք՝ 12.09.2014):

Իրաքյան ճակատում ԻՊ-ի զինյալները նույալես փորձեր են կատարում նավթավերամշակման հզորությունների հանդեպ վերահսկողություն սահմանելու ուղղությամբ: Հարձակումների հիմնական թիրախ են դառնում Բայջի (230 հազ. տակառ/օր), Հադիսայի (16 հազ. տակառ/օր) և Քիրքուքի (30 հազ. տակառ/օր)⁴⁸ վերամշակման գործարանները:

2014թ. հուլիսյան առաջխաղացումը ԻՊ-ին հնարավորություն տվեց կարճ ժամանակահատվածում վերահսկողություն հաստատել Բայջիի վերամշակման գործարանի հանդեպ, սակայն ծանր մարտերից հետո ստիպված էր զիջել այն Իրաքի կառավարական ուժերին⁴⁹: Արդյունքում Բայջիի վերամշակման գործարանը լուրջ վնասներ է կրել և այժմ չի շահագործվում:

Մյուս կարևոր հանգույցը՝ Հադիսայի վերամշակման գործարանը, իրաքյան ածխաջրածնային ենթակառուցվածքում նույնպես մարտերի և ոմբակոծությունների արդյունքում ենթակա չէ շահագործման և փաստացի գտնվում է Իրաքի կառավարական ուժերի վերահսկողության տակ⁵⁰: Ինչ վերաբերում է Քիրքուքի վերամշակման գործարանին, ապա քրդական ուժերի հետ պայքարում ԻՊ-ի զինյալներին չի հաջողվել վերահսկողություն սահմանել այս կառույցի հանդեպ: Ստեղծված իրավիճակում Քիրքուքի գործարանը հիմնական վերամշակման հզորություն է Իրաքի հյուսիսի քրդաբնակ շրջաններում արդյունահանվող նավթի համար:

---

⁴⁸ Տե՛ս աղյուսակ 3, Country Analysis Brief: Iraq, US Energy Information Agency, 30 January, 2015, p. 11 <http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Iraq/iraq.pdf> (մուտք՝ 02.02.2015):

⁴⁹ Iraq troops reach Baiji oil refinery besieged by IS, 18 November 2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30103392> (մուտք՝ 22.11.2014):

⁵⁰ Iraqi forces foil ISIL attack on Haditha oil refinery, 21 November 2014, http://al-shorfa.com/en_GB/articles/meii/newsbriefs/2014/11/21/newsbrief-10 (մուտք՝ 22.11.2014):

Ամփոփելով պատկերը տեսնում ենք, որ նավթի արդյունաբերության ոլորտում ԻՊ-ը չի վերահսկում ոչ մի խոշոր նավթավերամշակման հզորություններ, ինչի հետևանքով իր ենթակայության տակ գտնվող նավթային հանքավայրերը շահագործում են տնայնական, պարզունակ և վտանգավոր եղանակներով, իսկ համացանցում ԻՊ-ի տարածած հայտարարություններն ածխաջրածնային ոլորտի մասնագետներին աշխատանքով ապահովելու վերաբերյալ⁵¹ վկայում են այդ մասնագետների խիստ պահանջարկի մասին:

4. Վաճառք

Ածխաջրածնային պաշարների հանդեպ վերահսկողություն սահմանելուն զուգահեռ անհրաժեշտ է նաև կազմակերպել դրանց վաճառքը: Կարևոր է հասկանալ ԻՊ-ի գործոնով պայմանավորված մերձավորարևելյան տարածաշրջանի այս հատվածում «նավթի սև շուկայի» աշխատանքը: Համացանցում հայտնված տեղեկատվությունը վերլուծելով՝ կարելի է առանձնացնել վաճառքի երկու հիմնական ուղղություն, որոնց մասին կխոսենք ստորև:

ԻՊ-ի վերահսկողության տակ գտնվող ածխաջրածնային պաշարների հիմնական սպառողն, ըստ էության, պաշտոնական

---

⁵¹ Մանրամասն տե՛ս <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2816755/Wanted-experienced-oil-plant-manager-pay-140-000-p-send-CV-ISIS-Jihadists-advertising-skilled-professionals-man-failing-oil-fields-string-fatal-accidents.html>: (մուտք՝ 12.11.2014):

ԻՊ-ի վերահսկողության տարածքներում գտնվող քաղաքացիական մասնագետների և բնակչության իրավական կարգավիճակի վերաբերյալ հարցերին մանրամասն կարելի է ծանոթանալ Watkin K., Targeting “Islamic State” Oil Facilities, International Law Studies, Vol. 90, 2014, pp. 508-517. <https://www.usnwc.edu/getattachment/4d347403-c433-4f63-838b-351ef2c79827/Targeting--Islamic-State-Oil-Facilities.aspx> (մուտք՝ 12.12.2014):

Դամասկոսն է⁵², որն էներգակիրների լուրջ պակաս է գգում. մի կողմից կորցրած պաշարների և ավերված ենթակառուցվածքների, մյուս կողմից իր հանդեպ կիրառվող պատժամիջոցների պատճառով: Այն, որ գազի պարագայում ԻՊ-ի զինյալները ստիպված են համագործակցել պաշտոնական Դամասկոսի հետ՝ կապված գազի արտահանման, տեղափոխման և շահագործման ենթակա ենթակառուցվածքների յուրահատկության հետ, մանրամասն խոսվել է վերևում:

Ըստ լիբանանյան տեղեկատվական կայքերից մեկի՝ պաշտոնական Դամասկոսի և ԻՊ-ի միջև նավթամթերքի առքուվաճառքում միջնորդ է հանդիսանում Ջորջ Հասվանի անունով մի հույն կաթոլիկ գործարար⁵³: Ջ. Հասվանին նախկինում եղել է Բանիասի վերամշակման գործարանի տնօրենի տեղակալ, Դամասկոսի համալսարանի դասախոս, իսկ ներկայում «Հեսքո» (HESCO) ինժեներական և շինարարական ընկերության սեփականատերն է⁵⁴: Սիրիական հակակառավարական կայքերից մեկի տեղեկատվության համաձայն՝ Ջ. Հասվանին կապված է ռուսական հետախուզական վերնախավի հետ: Նշվում է, որ ռուսանողական տարիներին (Ջ. Հասվանին Լենինգրադի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի շրջանավարտ է) ձեռք բերված ընկերական շրջապատից շատերը բարձր պաշտոններ են զբաղեցնում ռուսական քաղաքական դաշտում⁵⁵: Նշվածի

---

⁵² Տե՛ս Ջ. Լանդիսի հետ հարցազրույցը <http://www.pri.org/stories/2014-09-16/isis-selling-cheap-oil-its-enemies-syrias-government-kurds> (մուտք՝ 16.09.2014):

⁵³ Badran T., Minority report, 8 September 2014, <https://now.mmedia.me/lb/en/commentaryanalysis/562681-minority-report> (մուտք՝ 16.09.2014):

⁵⁴ HESCO-ի պաշտոնական կայքի նոր տարբերակում Ջ. Հասվանիի անունը բացակայում է, սակայն հին տարբերակում առկա էր: Մանրամասները տե՛ս [http://www.zoominfo.com/CachedPage/?archive_id=0&page_id=6973685900&page_url="//www.hescoco.com/owners/4&page_last_updated=2014-01-25T08:13:39&firstName=George&lastName=Heswani](http://www.zoominfo.com/CachedPage/?archive_id=0&page_id=6973685900&page_url=) (մուտք՝ 03.02.2015):

55 من هو جورج حسواني الذي ساعد باطلاق الراهبات ؟ 2014/03/10

անուղղակի ապացույց կարելի է համարել այն, որ ըստ HESCO-ի պաշտոնական կայքի, վերջինի հիմնական գործընկերը ռուսական «Ստրոյտրանսգազ»-ն է⁵⁶: Վերոհիշյալ հակակառավարական կայքի գրառման համաձայն՝ Ջ. Հասվանին մոտ է կանգնած պաշտոնական Դամասկոսի ավափիական վերնախավին և նրա գործընկերներից է Ամջաղ Դուբան՝ սիրիական ռազմական հետախուզության նախկին ղեկավար Ալի Դուբայի զարմիկը⁵⁷: Այս ուղղությամբ նավթի փոխադրման համար հիմնականում օգտագործվում են ավտոցիստերներ:

ԻՊ-ի նավթի վաճառքի մյուս մեծածավալ ուղղությունը Թուրքիան է: Պետք է նշել, որ այս ուղղությամբ վաճառքը տեղի է ունենում երկու տարբերակով: Մեկը անմիջականորեն ԻՊ-ից թուրքական կողմ, մյուսը՝ ԻՊ-ից քրդական կողմ-թուրքական կողմ տարբերակներով:

ԻՊ-ի և թուրքական կողմի միջև անմիջական վաճառքը կատարվում է ավտոցիստերների և պոլիվինիլքլորիդե (ՊՎՔ) ինքնաշեն նավթամուղերով, որոնք անցնում են սիրիաթուրքական սահմանի տակով⁵⁸: Քրդական ուղղությամբ նավթը վաճառվում է հիմնականում ավտոցիստերների միջոցով, իսկ այնուհետև թուրք-իրաքյան նավթամուղի Խուրմալա Դոմե-Ֆիշխաբուր բանուկ հատվածով արտահանվում է Թուրքիա:

Պետք է նշել, որ այս սև շուկայում վաճառվող էժան նավթի հիմնական մասը, միանալով և միախառնվելով թուրքական

<http://all4syria.info/Archive/135879> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁵⁶ Տես HESCO-ի կողմից իրականացվող նախագծերը

<http://www.hescoco.com/projects> (մուտք՝ 03.02.2015):

⁵⁷ من هو جورج حسواني الذي ساعد باطلاق الراهبات ؟ 2014/03/10

<http://all4syria.info/Archive/135879> (մուտք՝ 12.09.2014):

⁵⁸ Marcel V., ISIS and the Dangers of Black Market Oil, 21 July 2014

<http://www.chathamhouse.org/expert/comment/15203#sthash.LzAXAOXj.dpuf> (մուտք՝ 10.12.2014):

ենթակառուցվածքներից տեղափոխվող նավթի հետ օրինականացվում է և մտնում է շուկա՝ գերշահույթներ ապահովելով ներգրավված կողմերին⁵⁹:

Եզրակացություն

Ամփոփելով ԻՊ-ի ամփառածնային հզորությունների ուսումնասիրությունը՝ տեսնում ենք.

• ԻՊ-ի վերահսկում է սիրիական նավթային հանքավայրերի գգալի մասը, այդ թվում նաև Ալ-Թանաք և Ալ-Օմար հանքավայրերը, ինչպես նաև Իրաքի հյուսիս-արևմտյան նավթային հանքավայրերը:

• Ենթակառուցվածքների տեսանկյունից ԻՊ-ը չի վերահսկում ոչ մի խոշոր նավթավերամշակման կայան: Ռազմական բախման գծում հայտնված վերամշակման կայանները հիմնականում ավերվել են և չեն շահագործվում: ԻՊ-ի վերահսկողության տարածքների մոտակայքում գտնվող խոշոր միակ գործող կայանը Քիրքուքի վերամշակման կայանն է: Այս հանգամանքը նկատի ունենալով, պետք սպասել, որ ԻՊ-ի ռազմական ակտիվությունը առաջիկայում ուղղված է լինելու քրդաբնակ տարածքներին, մասնավորապես, նպատակ ունենալով վերահսկողություն սահմանել Քիրքուքի և նրա նավթային ենթակառուցվածքների հանդեպ:

Պետք նշել նաև, որ ԻՊ-ի տարածքներում նավթը հիմնականում վերամշակվում է տնայնական եղանակով:

• ԻՊ վերահսկում է Դեյր Ալ-Զուրի նահանգի սիրիական գազային հանքավայրերը և գազավերամշակման խոշոր

---

⁵⁹ ԻՊ-ի վերահսկողության տարածքներից գնված նավթի տեղափոխման հարցում շրջանառվում է թուրք-ադրբեջանական «Պալմալի» ընկերության անունը: Sté Meyssan T., Jihadism and the Petroleum Industry, 23 June 2014, <http://www.voltairenet.org/article184382.html> (մուտք՝ 10.12.2014):

կայանները: Քանի որ գազի արդյունահանումը, ի տարբերություն նավթի արդյունահանման, հնարավոր չէ կազմակերպել տնայնական եղանակով և պետք է օգտագործել առկա ենթակառուցվածքները գազը տեղափոխելու համար, ապա ստեղծվում է մի իրավիճակ, երբ ԻՊ-ի արդյունահանված գազի հիմնական սպառողը դառնում է սիրիական կենտրոնական իշխանությունը: Գազային ենթակառուցվածքների համար պայքարում նկատվում է, որ թե՛ սիրիական իշխանությունները, և թե՛ ԻՊ-ի զինյալները գիտակցում են այդ համակարգերի վերականգման դժվարությունները և փորձում են վնասներ չհասցնել այդ համակարգերին:

- ԻՊ-ի վերահսկողության տակ գտնվող տարածքներում գրեթե բոլոր նավթային խողովակաշարերը ավերածությունների են ենթարկվել և ենթակա չեն շահագործման:

- Նավթի սև շուկան կազմակերպելու համար ԻՊ-ն օգտագործում է ինքնաշեն խողովակաշարեր և ավտոցիստերներ՝ վաճառելով նավթը ինչպես սիրիական կողմին, այնպես էլ քրդական և թուրքական: 2014թ. սեպտեմբերին ԻՊ-ը սև շուկայում նավթը վաճառել է 35-40 ԱՄՆ դոլար⁶⁰, իսկ հոկտեմբերին արդեն 20 ԱՄՆ դոլար գնով⁶¹: Միջին հաշվարկով ստացվում է, որ ԻՊ-ը սիրիական տարածքներից վաճառված նավթից ունենում է մոտ 2-2,3 մլն. ԱՄՆ դոլար օրեկան: Մոտ 1-1,5 մլն. ԱՄՆ դոլար օրեկան էլ ԻՊ-ի գանձարան է մտնում իրաքյան նավթի վաճառքից: Նշված դրամային շրջանառության մասին անուղղակի ապացույց է ԻՊ-ի

---

⁶⁰ Ghogomu M., ISIS Is Making Nearly \$100 Million Per Month Selling Oil. Who's Buying It? September 22, 2014, <http://thehigherlearning.com/2014/09/22/isis-is-making-nearly-100-million-per-month-selling-oil-whos-buying-it/> (մուտք՝ 15.11.2014):

⁶¹ Al-Khalid S., Here's How ISIS Keeps Selling So Much Oil Even While Being Bombed And Banned By The West, 25 October, 2014, <http://www.businessinsider.com/r-islamic-state-keeps-up-syrian-oil-flow-despite-us-led-strikes-2014-10#ixzz3QJH0qrWg> (մուտք՝ 10.11.2014):

հայտարարությունը 2 մլրդ. ԱՄՆ դոլար տարեկան բյուջե սահմանելու մասին⁶²:

- ԱՄՆ գլխավորած կոալիցիայի ոմբահարումները նշանակալի վնասներ են հասցրել ԻՊ-ի վերահսկողության տակ գտնվող տարածքների նավթային ենթակառուցվածքներին, ինչի արդյունքում նավթարդյունաբերությունը այդ տարածքներում նվազել է: ԻՊ-ի գազային ենթակառուցվածքները նույնպես թիրախ են դառնում, սակայն պետք է նշել, որ դրանք կրում են սաստող բնույթ, քանի որ կետային հարվածներ են և չեն խափանում այդ ենթակառուցվածքների աշխատանքը:

- Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Լևանտի ավազանում հայտնաբերվել են խոշոր ածխաջրածնային պաշարներ և այն, որ ԱՄՆ գլխավորած կոալիցիոն ուժերի հրթիռակոծությունները չեն վնասում սիրիական գազային ենթակառուցվածքները, կարելի է ենթադրել, որ դրանք ճգնաժամի հանգուցալուծումից հետո օգտագործել այս ենթակառուցվածքները Լևանտի ավազանի գազային նոր հանքավայրերը շահագործելու համար, որոնք հիմնականում գտնվում են Իսրայելի տարածքային շրջերում: Սա իր հերթին կարող է լրջորեն թուլացնել Եվրոպայի կախվածությունը ռուսական գազից՝ ստեղծելով Ռուսաստանը շրջանցող մատակարարման այլընտրանքային ճանապարհներ:

---

⁶² Islamic State group sets out first budget, worth \$2bn, Al-Araby al-Jadeed, 4 January, 2015, <http://www.alaraby.co.uk/english/news/cfcffec9-d966-4f3d-8ffc-aa2ef16f9a5d#sthash.rRREQaUM.dpuf> (մուտք՝ 05.01.2015): Ընդհանրապես ԻՊ-ի եկամուտների մասին ավելի մանրամասն տես Alami M., The Islamic State and the Cost of Governing, 4 September 2014, http://carnegieendowment.org/sada/index.cfm?fa=show&article=56534&solr_hilite= (մուտք՝ 10.11.2014):

THE HYDROCARBON FACILITIES OF THE ISLAMIC STATE

Summary

Hayk Kocharyan

The aim of the present article is to study the hydrocarbon resources (oil and gas), their infrastructure (main pipelines, refineries and pumping stations) and the created "oil black market" under "Islamic State" (IS) controlled territories in Syria and Iraq.

The research has shown that the main part of Syrian oil fields, including al-Omar and al-Tanak, as well as the north-western Iraq's oil fields are under IS control; IS has no control over the major oil refinery plant; refineries and pipelines in the struggle zone are destroyed. The only operating station in this area is the Kirkuk refinery, which means we will witness IS military activity towards the Kirkuk and its oil facilities. Moreover, IS controls gas fields and facilities in the Syrian Deir al-Zour province and continues to extract and supply the gas to al-Asad government. In order to organize the oil black market IS uses makeshift pipes and tank trucks and sells the oil to Al-Asad government, Kurds and Turks, which provide IS with 2-3 million USD daily. The US-led coalition air strikes significantly damage IS oil infrastructure reducing oil production in this area. In comparison, the gas facilities of IS are not a subject of the Coalition strikes. In the future Syrian gas infrastructure can be used in the development of Levant Basin's hydrocarbon reserves (i.e. gas, which are located mainly in the territory of Israel offshore). This, in turn, could seriously weaken Europe's dependence on Russian gas, creating an alternative supply routes bypassing Russia.